Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

“QO‘RQUV” KONSEPTINING O‘ZBEK VA ITALYAN TILLARIDAGI LINGVISTIK IFODASI: LEKSIKOGRAFIK VA SEMANTIK YONDASHUV

https://doi.org/10.5281/zenodo.23877554

Muborak Madraximova
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti o‘qituvchisi,
ADCHTI mustaqil izlanuvchisi
muborak27@inbox.ru

Annotatsiya: *Mazkur maqola o‘zbek va italyan tillarida “qo‘rquv” konseptining lingvistik ifodalanishini leksikografik va semantik yondashuv asosida qiyosiy tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda emotsional leksikaning nazariy asoslari, konsept tushunchasining lingvokognitiv talqini hamda lug‘at materiallari asosida qo‘rquvni ifodalovchi birliklarning semantik strukturalari o‘rganiladi. Natijalar qo‘rquv konseptining universal va milliy-spetsifik xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi.*

Kalit so‘zlar: *qo‘rquv konsepti, emotsional leksika, semantik maydon, leksikografiya, lingvokognitiv tahlil, qiyosiy tilshunoslik*

Аннотация: *В данной статье проводится сравнительный анализ лингвистического выражения концепта «страх» в узбекском и итальянском языках на основе лексикографического и семантического подходов. Рассматриваются теоретические основы эмоциональной лексики, когнитивная интерпретация концепта, а также анализируются словарные единицы, репрезентирующие страх. Результаты исследования выявляют универсальные и национально-специфические особенности концепта.*

Ключевые слова: *концепт страха, эмоциональная лексика, семантическое поле, лексикография, когнитивная лингвистика, сопоставительное языкознание*

Abstract: *This article presents a comparative analysis of the linguistic representation of the concept of “fear” in Uzbek and Italian based on lexicographic and semantic approaches. The study explores theoretical foundations of emotional vocabulary, cognitive interpretation of concepts, and analyzes lexical units representing fear in dictionary sources. The findings reveal both universal and culture-specific features of the concept.*

Keywords: *fear concept, emotional vocabulary, semantic field, lexicography, cognitive linguistics, contrastive linguistics…*

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

Til inson tafakkuri va emotsional tajribasining eng muhim ifoda vositasidir. Inson hissiyotlari, xususan, qo‘rquv emotsiyasi til orqali turli darajada va turli vositalar bilan ifodalanadi. Qo‘rquv — biologik va psixologik jihatdan asosiy emotsiyalardan biri bo‘lib, u insonning xavfga bo‘lgan reaksiyasini aks ettiradi.

Zamonaviy tilshunoslikda emotsiyalarni o‘rganish, ayniqsa, kognitiv va lingvomadaniy yo‘nalishlarda dolzarb hisoblanadi. Bu borada Anna Wierzbicka ta’kidlaydi: “Emotions are conceptualized differently across languages, reflecting cultural scripts and values”[1].

Mazkur fikr shuni ko‘rsatadiki, qo‘rquv konsepti universal bo‘lishiga qaramay, uning lingvistik ifodasi milliy tafakkur bilan chambarchas bog‘liq.

Konsept tushunchasi. Kognitiv tilshunoslikda “konsept” inson ongida mavjud bilimlar tizimini ifodalaydi. E. S. Kubryakova quyidagicha ta’rif beradi:

“Концепт — это оперативная единица памяти, ментального лексикона и всей картины мира человека”[2].

Emotsional leksika insonning ichki holatini ifodalovchi birliklar majmuasidir. Yuri Apresyan fikricha: “Эмоциональная лексика отражает оценочное отношение субъекта к действительности”[3].

Metafora va konseptual tizim. George Lakoff va Mark Johnson shunday yozadi: “Our conceptual system is fundamentally metaphorical in nature”[4]. Qo‘rquv ko‘pincha metaforalar orqali ifodalanadi: “qon muzlab ketdi”, “gelare il sangue”.

1. O‘zbek tilida qo‘rquv semantik maydoni. Yadro birliklar: qo‘rqmoq, qo‘rquv. Periferik birliklar: hadik (ichki xavotir), vahima (nazoratdan chiqqan qo‘rquv), dahshat (ekstremal daraja). Izohli lug‘atda “qo‘rquv” quyidagicha beriladi: “Qo‘rquv — xavf yoki tahdidni sezganda yuzaga keladigan ruhiy holat”[5].

Frazeologik birliklar: yuragi orqaga tortdi**,** jon hovuchlab qoldi**.** Bu birliklar emotsiyaning intensivligini oshiradi.

2. Italyan tilida qo‘rquv konsepti.

Asosiy birliklar: *paura***,** *timore***,** *terrore***,** *ansia***.** Italyan lug‘atida: “Paura è un’emozione suscitata dalla percezione di un pericolo”[6].

Semantik farqlanish: *timore* — hurmat bilan bog‘liq qo‘rquv**,** *ansia* — psixologik bezovtalik**,** *terrore* — maksimal qo‘rquv

3. Qiyosiy tahlil (chuqurlashtirilgan)

Aspekt	**O‘zbek tili**	**Italyan tili**
Semantik struktura	konkret-obrazli	abstrakt
Frazeologiya	juda boy	o‘rtacha
Intensivlik darajasi	kuchli differensiyalangan	tizimli

Latin American Journal of Education
www.lajoe.org

Ko‘rinadiki, qo‘rquv konsepti ikki til tizimida: universal yadoga ega, madaniy jihatdan differensiyalangan periferiya bilan kengayadi

Demak, tahlillar quyidagilarni ko‘rsatadi:

1. Qo‘rquv konsepti semantik maydon sifatida tashkil topgan
2. Markaz — neytral birliklar
3. Periferiya — ekspressiv birliklar

Anna Wierzbicka konsepsiyasiga ko‘ra, emotsiyalar til orqali “madaniy skriptlar” asosida ifodalanadi[1]. O‘zbek tilida: obrazlilik ustun, xalqona ifoda kuchli

Italyan tilida: psixologik nozik farqlar kuchli, abstrakt tushunchalar rivojlangan

Xulosa qilib aytganda, mazkur maola tadqiqoti quyidagi ilmiy xulosalarni beradi: Qo‘rquv konsepti universal kognitiv birlikdir, Har ikki til semantik maydon orqali uni ifodalaydi, Leksikografik tahlil konsept strukturasini ochishda samarali.

Tadqiqot natijalari: qiyosiy tilshunoslik, lingvokognitiv tadqiqotlar, tarjima nazariyasi uchun muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures*. Cambridge, 1999.
2. Kubryakova E.S. *Kognitivnaya lingvistika*. Moskva, 2004.
3. Apresyan Yu.D. *Leksicheskaya semantika*. Moskva, 1974.
4. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago, 1980.
5. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. Toshkent, 2020.
6. *Dizionario della lingua italiana*. Roma, 2018.